

NOORA TIENAHO

”En erota hahmoa kunnolla, kuulen vain äänen”

Kaija Saariahon *Only the Sound Remains*

Oopperan edessä verho tuonpuoleiseen aukeaa ja näemme tilan, joka on paljon avarampi kuin kapea kaistale tällä puolen. Saariaho onnistuu jälleen viemään meidät rajan yli, kuulemaan ja aistimaan yliaistillista.

Kaija Saariaho (s. 1952) on elossa olevista oopperasäveltäjistä esitetyimpiä ja kansainvälisesti tunnetuin suomalainen (nyky)säveltäjä. Kuin perussuomalaisten kulttuuriohjelmaa ennakoiden kotimaan konserttitaloissa soi kuitenkin selvästi enemmän erään toisen S-kirjaimella alkavan säveltäjän musiikki – Kansallisoopperan kevään ohjelmistovalintaan saikin olla tyytyväinen.

Saariahon kamariooppera *Only the Sound Remains* (2015/2016) rakentuu kahdesta tunnin mittaisesta itenäisestä tarinasta, joissa ihminen kohtaa henkiolennon. Libretto nojaa japanilaisiin *nō*-näytelmiin, joita säveltäjä on muokannut Ezra Poundin ja Ernest Fenollosan kää-

nösten pohjalta. Laulukielenä on nykyaikainen englantia. Kokoonpano on pieni. Bassobaritoni Davone Tines ja kontratenori Anthony Roth Costanzo ovat ainoat solistit. Kuoroon kuuluu neljä jäsentä¹ ja orkesteriin seitsemän². Nora Kimball-Mentzos tanssii yksin.

Myös lavastus on yksinkertainen: lavan etualalle on asetettu Julie Mehretun harmaasävyinen abstrakti maalaus, siinä kaikki. Maalaus mukaillee musiikkia, sillä molempien pinta väreilee hienovaraisesti eikä shokeeraavia elementtejä esiinny. Oopperassa kohtaa usein ylenpalttisen ärsyketulvan, eikä vilkkaiden lavatapahutumien, upeiden pukujen ja nopeasti etenevän libreton seuraamiselta tahdo jäädä aikaa musiikin kuunteluun. Välillä tuleekin laitettua silmät kiinni. *Only the Sound Remains* luottaa erilaiseen logiikkaan. Aistiärsykkeiden vähyyks antaa musiikille tilaa hengittää ja saa samalla katsojan tuijottamaan lavaa herkeämättä. Pieninkin liike tai sävy saa voimakkaan aistillisen sisällön. Ohjaaja Peter Sellars (s. 1957) on aiemminkin tehnyt Saariahon kanssa yhteistyötä, ja konsepti selvästi toimii.

Tarinoissa tapahtuu näennäisesti vain vähän. Ensimmäisellä puoliajalla pappi Giokei (Tines) uhraa luutun kauan sitten taistelussa kuolleelle Tsunemasalle (Roth Costanzo). Luuttu on sama, jonka keisari aikoinaan lahjoitti Tsunemasalle, ja tämän henki ilmestyykin tempeliin. Miehet valvovat läpi yön ja lopulta henki saa rauhan. Kuoro laulaa: ”Hän pyysi meitä himmentämään valon; hän lensi kuin kesän yöperhonen. Hänen siipensä pyrähtivät kahisten. Hänen henkensä on häipynyt pimeyteen.”

Näyttämön reunalla on kirkas valo, joka osoittaa kohti Mehretun maalausta. Aluksi Giokei seisoo valon edessä, ja hänen taakseen muodostuu varjo. Useissa kulttuureissa jumalista ja hengistä kerrotaan juuri varjo-taatterin keinoin; sen avulla kuolleetkin voidaan loihdittaa esiin ilman vaivaannuttavaa zombi-maskeerausta. Giokei

Davone Tines. Kuva: Heikki Tuuli

liikkuu valokeilassa ja varjo seurailee vääristyneine mittasuhteineen. Vällillä hän muodostaa käsillään kuvioita. Kuoro kutsuu Tsunemasaa, ja yhtäkkiä hän onkin siinä – seurasin varjotanssia niin tiiviisti, että silmäkääntötempu onnistui.

Pappi pysyttelee maalauksen etupuolella hengen kulkiessa myös sen takana. Maalaus onkin raja tämän maailman ja tuonpuoleisen välillä. Keskiyön aikaan kontakti henkimaailmaan muuttuu konkreettiseksi, ja Giokein ja Tsunemasan välinen tanssi saa liki lihallisia piirteitä. Miehet hamuilevat toisiaan käsin ja huulin, nytkähtelevät musiikin tahtiin. Bassobaritoni Tines laulaa vakuuttavasti läpi oopperan, eikä Roth Costanzossakaan mitään suurta vikaa ole, mutta tunnelmaa kalvaa tieto siitä, että Amsterdamin kantaesityksessä korkean äänialan lauloi Philippe Jaroussky. Katsoin jälkikäteen myös tämän taltioinnin, ja kyllähän Jarousskyn äärimmäisen tarkka ja ilmaisuvoimainen ääni pakahduttaa.

Orkesteriin kuuluu siis vain seitsemän jäsentä: jousikvartetti, huilu, perkussio ja kantele. Eija Kankaanrannan virtuoosinen kanteleen käsittely ansaitsee erityismaininnan, ja soittimella onkin iso rooli ensimmäisessä tarinassa, sillä se soi uhrattavana luuttuna. Soitinvalinnat ilmentävät Saariahon eklektistä tyyliä. Japanilaista näytelmää säestetään Suomen kansallissoittimella eikä kotolla, hieman kanteletta muistuttavalla japanilaisella kielisoittimella. Mukana on myös länsimainen poikihuilu eikä suinkaan japanilainen shakuhachi. Huilisti Camilla Hoitenga on tosin jo pitkään kuulunut Saariahon luottokaartiin. Kahdeksanneksi soittimeksi voisi kenties lukea reaaliaikaisen elektroniikan käytön, joka on yksi Saariahon sävelkielen tunnusmerkeistä. Soiton ja laulun digitaalinen muokkaus luo tunnelmia ja tilavaikutelmia vähäleisen tyylikkäästi.

Toisessa näytelmässä kalastaja Hakuryo (Tines) löytää viitan, jonka ”värituoksu on mystinen”. Viitta kuuluu henkiolennolle, joka ilmestyy anomaan sitä takaisin. Ka-

lastaja ei haluaisi luopua vaatteesta vaan viedä sen kotiseudulleen kunniotetuksi aarteeksi. Ahne, epäluuloinen ja näitä tunteitaan häpeävä – sanalla sanoen inhimillinen – Hakuryo taipuu kuitenkin henkiolennon hädän edessä. Kiitokseksi henki tanssii taivaallisen tanssin. Kontratenori Roth Costanzo on hengen ääni mutta tanssija Kimball-Mentzos sen ruumis. ”Meitä on monia. Tämä on kehoni jakaminen”, henki selittää. Taivaasta tipahtaneella ei ole enää omaa sukupuolittunutta vartaloa.

Taputuksien aikana säveltäjä itse saapuu lavalle – hieman hämentyneen oloisena. Dokumentissa *Notes on Saariaho* hän kertookin keskittyvänsä omien esitystensä aikaan lähinnä leukapieliensä rentoutta-

miseen, jotta välttyisi seuraavan päivän migreeniltä. Saariaho kertoo Sellarsin hänelle opettaman kaavan:

”Menet sinne lavalle ja katsot sitä yleisöä ensin ihan rauhallisesti. Teet sen liikkeen: lähdet vasemmalta oikealle. Sitten vielä katsot ja olet ihan ystävällisesti hetken, ja sitten lähdet pois.”³

Viitteet

- 1 Tuuli Lindeberg, sopraano; Katariina Heikkilä, mezzosopraano; Matias Haakana, tenori; Nicholas Söderlund, basso-baritoni.
- 2 Eija Kankaanranta, kantele; Camilla Hoitenga, huilu; Heikki Parviainen, perkussio; Meta4-jousikvartetti.
- 3 Dokumentti on katsottavissa Yle Areenassa: areena.yle.fi/1-3154243?autoplay=true.

TYÖVÄEN
KIRJALLI
SUUDEN
PÄIVÄ

WERSTAS

2.9.

2017

SUOMALAINEN ARKI

JUHA HURME
ANNELI KANTO
VILLE KIVIMÄKI
RIKU KORHONEN
AURA NURMI
KREETTA ONKELI
SAARA TURUNEN

Vapaa pääsy!
Työväenmuseo Werstas
Väinö Linnan aukio 8,
Tampere

www.tyovaenkirjallisuudenpaiva.com

Kuva: Marek Sabogai